

CAPITOLUL I

Privire comparativă asupra reglementărilor arbitrajului internațional

1. Considerații privind cadrul legal

1.1. Reglementarea arbitrajului internațional

Conceptual, arbitrajul internațional constituie o formă de arbitraj care conține un element de extraneitate, determinat de legea națională.

Dreptul comun în materia arbitrajului îl reprezintă, ca urmare, normele naționale, pe care se consolidează cele speciale aplicabile segmentului internațional și care dobândesc o reală utilitate și eficiență pentru cei implicați în angrenajul acestei justiții private (arbitri și părți), oferindu-le suportul legal necesar fluidizării demersurilor lor cu caracter litigios¹.

Se poate constata o influență inversă a normelor speciale asupra celor de drept comun, generale, respectiv a reglementărilor internaționale în domeniu asupra celor interne. Se recunoaște și se preia, astfel, superioritatea experienței de mai lungă durată a arbitrajului în arealul internațional decât în cel intern².

Fenomenul are o dublă semnificație: de armonizare a reglementărilor naționale în materia arbitrajului cu cele internaționale moderne, integrându-se procesului mai amplu de armonizare progresivă a legislației române cu dreptul comunitar și, în același

¹ Arbitrajul internațional, care deține cea mai amplă pondere în soluționarea litigiilor cu element de extraneitate, este reglementat atât prin izvoare interne, cât și prin izvoare internaționale.

² M. Sălăgean Ionaș, *Arbitrajul comercial*, Ed. All Beck, București, 2001, p. 16; Cartea a IV-a din noul Cod de procedură civilă, precum și Regulamentele și Regulile Curții de Arbitraj Comercial Internațional București reflectă, într-un mod specific, soluțiile promovate de UNCITRAL cu privire la arbitraj.

timp, de uniformizare a dreptului aplicabil arbitrajului, deopotrivă intern și internațional, spre a-l face astfel mai ușor accesibil celor interesați¹.

Multă vreme normele cuprinse în sistemele de drept național au constituit principalul izvor în materie și continuă să aibă un rol important în reglementarea arbitrajului internațional. Diversitatea de concepții asupra acestui arbitraj se reflectă însă din plin și în legile naționale în materie, fiind de natură să genereze probleme conflictuale dificile, greu compatibile cu exigențele soluționării rapide și echitabile a litigiilor ce se pot naște cu privire la raporturile juridice de drept privat internațional. Aceasta este rațiunea pentru care statele comunității internaționale au depus eforturi deosebite pentru adoptarea, în cadrul unor organizații internaționale, a unor instrumente juridice de tipul convențiilor internaționale multilaterale.

În reglementarea arbitrajului internațional, convențiile internaționale în materie tratează, de obicei, anumite raporturi specifice de arbitraj.

Acestea nu sunt aplicabile decât în măsura în care statele au aderat la ele și, în același timp, în măsura în care nu există o reglementare internă care prevalează.

Astfel, Convenția Națiunilor Unite asupra Recunoașterii și Aplicării Hotărârilor Arbitrale Străine, cunoscută sub numele de *Convenția de la New York*², controlează litigiile arbitrale apărute în context internațional și recunoaște aplicabilitatea înțelegerilor și sentințelor arbitrale străine. Unul dintre principalele scopuri ale Convenției este acela de a preveni și de a elimina litigiul inutil care urmează arbitrajului. Convenția promovează condiția reciprocității.

¹ Scopul Legii-model este cel de a oferi statelor un model pentru reglementarea unitară a arbitrajului, în cele două planuri de manifestare ale sale (intern și internațional).

² Convenția pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, adoptată la New York, la 10 iunie 1958, la care România a aderat prin Decretul nr. 186/1961, aplicabilă în peste 140 de state (din Europa, America de Nord, Asia etc.).

Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite a elaborat *Convenția de la Geneva din 1961*¹. Obiectul Convenției de la Geneva din 1961 îl constituie stabilirea regimului juridic al convenției arbitrale de comerț internațional și reglementarea procedurii respective. Aceasta conține dispoziții foarte importante cu privire la organizarea arbitrajului, procedura de judecată în cadrul acestui organism, competența instanței arbitrale, motivarea sentinței, anularea acesteia² etc.

Este de reținut preocuparea altor organisme internaționale pentru codificarea regulilor aplicabile arbitrajului comercial internațional, tot în cadrul ONU – UNCITRAL, sau a altor instituții neguvernamentale cu caracter științific: UNIDROIT, la care trebuie adăugate prevederile cuprinse în contracte-tip care conțin clauze de arbitraj, condițiile generale elaborate de Comisia Economică a

¹ Convenția europeană de arbitraj comercial internațional a fost semnată la 21 aprilie 1961 la Geneva și ratificată de România prin Decretul nr. 281 din 30 mai 1963. Domeniul de aplicare al Convenției îl constituie acordurile de arbitraj încheiate pentru reglementarea litigiilor născute sau care se vor naște din operațiuni de comerț internațional, între persoanele fizice sau juridice având reședința lor obișnuită sau sediul în state contractante diferite. Convenția de la Geneva se referă la organizarea arbitrajului, procedura arbitrală, legea aplicabilă fondului litigiului, motivarea și anularea sentinței arbitrale. Prin înlăturarea unora dintre dificultățile generate de varietatea reglementărilor naționale, dispozițiile Convenției facilitează accesul la arbitrajul comercial internațional. Reglementările aplicabile arbitrajului s-au îmbunătățit și prin unele acțiuni realizate pe plan regional. La Strasbourg, la 20 ianuarie 1966, a fost încheiată Convenția europeană asupra legii uniforme în materie de arbitraj, iar cea de-a V-a Conferință de drept internațional a Organizației Statelor Americane a adoptat, la 30 ianuarie 1975, Convenția interamericană de arbitraj comercial internațional. În raport cu înțelegerile multilaterale, convențiile bilaterale au un rol redus în reglementarea arbitrajului, asigurând concordanța între caracterul internațional al raporturilor juridice aflate în litigiu și cel al normelor care le reglementează.

² În timp ce Convenția de la New York nu specifică – și nici nu limitează – cauzele de natură să determine anularea hotărârii arbitrale, Convenția de la Geneva circumstanțiază acest regim, reducând cauzele de anulare la: a. nevaliditatea convenției de arbitraj; b. nerespectarea dreptului de apărare; c. depășirea prevederilor convenției de arbitraj; d. constituirea nevalabilă a instanței de arbitraj; e. nerespectarea procedurii de arbitraj stabilite prin acordul părților sau – în subsidiar – pe baza Convenției.

ONU pentru Europa, regulamentele diferitelor instituții permanente de arbitraj pentru comerțul internațional etc.

Convenția europeană de arbitraj comercial internațional de la Geneva din 1961 se aplică, potrivit art. 1 pct. 1 lit. a) și b), convențiilor de arbitraj încheiate pentru reglementarea litigiilor născute sau care se vor naște din operațiuni de comerț internațional între persoanele fizice sau juridice având, în momentul încheierii Convenției, reședința lor obișnuită sau sediul în state contractante diferite.

În același timp, având în vedere amploarea pe care a luat-o arbitrajul internațional instituționalizat, de o deosebită importanță sunt regulamentele sau regulile de procedură ale instituțiilor care operează în acest sens.

În stabilirea raporturilor reglementate de Convenție, se au în vedere atât internaționalitatea situației litigioase, cât și criteriile care țin de subiectivitatea părților raporturilor juridice cu elemente de extraneitate¹.

Un alt act internațional de referință este *Convenția de la Washington* din 18 martie 1965 *pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoanele altor state*, semnată de 146 de state² și ratificată de România în 1975, care constituie suportul juridic al organizării și funcționării ICSID (Centrul Internațional pentru Soluționarea Litigiilor referitoare la Investiții).

Convenția pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state de la Washington din 1965 conține norme arbitrale în domeniul promovării și garantării reciproce a investițiilor de capital².

Convenția de la Washington din anul 1965 se aplică într-un domeniu limitat al raporturilor de comerț internațional, de

¹ Convenția de la Geneva din 1961, ca și Convenția de la New York din 1958, statuează că dispozițiile stipulate se aplică numai între statele care sunt părți prin ratificare sau aderare.

² Convenția pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state a fost semnată la Washington la data de 18 martie 1965 și ratificată de România prin Decretul nr. 62 din 30 mai 1975.

cooperare economică și tehnico-științifică internațională, cel al investițiilor internaționale.

În baza Convenției de la Washington, fiecare stat contractant recunoaște orice hotărâre arbitrală pronunțată potrivit prevederilor acestei Convenții, asigurând executarea obligațiilor pecuniare pe care hotărârea le impune.

În conformitate cu prevederile Convenției de la Washington, hotărârile arbitrale pronunțate în materie de investiții internaționale beneficiază de asimilare cu hotărârile judecătorești interne.

Potrivit Convenției de la Washington din 1965, pentru obținerea recunoașterii și executării unei hotărâri arbitrale străine pe teritoriul unui stat contractant, partea interesată trebuie să prezinte o copie certificată a hotărârii respective înaintea instanței de jurisdicție națională competente sau a oricărei autorități care a fost desemnată de statul solicitat. Centrul Internațional pentru Reglementarea Diferendelor cu privire la investiții poate efectua certificarea pentru conformitate.

În baza acestei Convenții, executarea hotărârilor arbitrale străine este reglementată de legislația privind executarea hotărârilor judecătorești în vigoare în statul pe teritoriul căruia se aplică o asemenea procedură.

Un alt instrument deosebit de important în materie de arbitraj internațional este *Legea-model UNCITRAL în Arbitrajul Comercial Internațional*, care, deși nu este obligatorie în forma adoptată de ONU, este folosită ca reper în materie în multe legislații naționale.

În același timp, având în vedere amploarea¹ pe care a luat-o arbitrajul instituționalizat, de o deosebită importanță sunt și

¹ Diversitatea de reglementări naționale și internaționale ce cârmuiesc arbitrajul internațional se află în continuă perfecționare și adaptare la exigențele comerțului internațional. ONU și Consiliul Europei încurajează soluționarea litigiilor comerciale internaționale prin arbitraj, promovând o serie de convenții internaționale pentru a facilita pretutindeni aplicarea sentințelor arbitrale. Unele țări au îmbrățișat soluția modificării Codului de procedură civilă, ca în cazul Germaniei, cele mai multe însă au adoptat legi de sine stătătoare. A se vedea S. Popescu, V. Țândăreanu, *Noua lege japoneză privind arbitrajul comercial*

regulamentele sau regulile de procedură ale instituțiilor care operează în acest domeniu.

1.2. Aspecte comparative privind cadrul normativ stabilit de legislația procesual-civilă din România

Arbitrajul reglementat de Cartea a IV-a a noului Cod de procedură civilă este o formă de justiție privată, o cale convențională de soluționare a litigiilor patrimoniale privitoare la drepturi tranzacționabile de către persoane particulare (arbitri), care sunt investite de părți cu puterea de a pronunța o hotărâre definitivă și obligatorie pentru ele în vederea rezolvării disputei.

În țara noastră, reorganizarea sistemului economic pe principiile proprii economiei de piață, după 1990, a implicat, inerent, revigorarea raporturilor generale de drept privat și, implicit, a instituțiilor specifice domeniului comercial, inclusiv a arbitrajului.

Crearea cadrului legal adecvat prin dispozițiile Decretului-Lege nr. 139/1990 și, cu deosebire, prin modernizarea, în 1993, a prevederilor Cărții a IV-a, urmată de adoptarea regulamentelor și regulilor de procedură arbitrală ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional din București, precum și ale camerelor de comerț și industrie teritoriale, a constituit o primă etapă necesară.

În dreptul nostru comun, în acea perioadă¹, arbitrajul internațional a fost reglementat în Codul de procedură civilă, în

internațional, în RDC nr. 4/2005, p. 87; Legea nr. 29/1890 privind procedura arbitrală a fost redactată după modelul normelor arbitrale germane conținute în Codul de procedură civilă.

¹ Arbitrajul a fost reglementat în Codul de procedură civilă din 1865, însă în perioada 1948-1990 nu și-a găsit reglementarea în litigiile interne, prevederile respective din Cod aplicându-se numai în litigiile de comerț exterior. Chiar și în aceste condiții, o aplicare mai largă a instituției s-a făcut după 1953, când a fost înființat arbitrajul instituționalizat pentru comerț exterior sub forma Curții de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României cu sediul în București. A se vedea V.M. Ciobanu, Tr.C. Briciu, Cl.C. Dinu, *Drept procesual civil. Drept execuțional civil. Arbitraj. Drept notarial*, Ed. Național, București, 2013, p. 589.

cadrul Cărții a IV-a, *Despre arbitraj*, într-un capitol dedicat exclusiv acestuia (Capitolul X – art. 369-369⁵); în sensul acestor prevederi, pentru ca arbitrajul să fie calificat drept „internațional”, era necesar ca litigiul arbitral să se fi născut dintr-un raport de drept privat cu element de extraneitate.

În prezent, instituția arbitrajului internațional este reglementată în Cartea a VII-a a Codului de procedură civilă, fiind corelată cu dispozițiile Cărții a IV-a a aceluiași Cod, care constituie dreptul comun al oricărei forme de arbitraj privat voluntar sub diverse forme: arbitraj intern și arbitraj internațional; arbitraj ad-hoc și arbitraj instituțional; arbitraj în drept și arbitraj în echitate.

Prin urmare, este suficient ca obiectul, părțile sau cauza litigiului arbitral să conțină un element de internaționalitate, pentru ca dispozițiile specifice arbitrajului internațional să fie aplicabile.

Reglementarea conține prevederi speciale¹ față de arbitrajul intern, fiind reglementate aspecte de procedură precum: modalitatea de compunere a tribunalului arbitral, termenele procedurale, limba în care se desfășoară procedura sau cheltuielile ocazionate de activitatea arbitrilor.

În cazul arbitrajului internațional, dispozițiile de drept comun din materia arbitrajului se completează cu unele dispoziții specifice cuprinse în art. 1.123 C. pr. civ., care fac trimitere la Cartea a IV-a a noului Cod, privind următoarele aspecte:

a) prin convenția arbitrală referitoare la un astfel de arbitraj, părțile pot stabili ca acesta să aibă loc în România și să se fi născut dintr-un raport de drept privat cu element de extraneitate;

b) în arbitrajul internațional care se judecă în România sau potrivit legii române, tribunalul arbitral va fi compus dintr-un număr impar de arbitri, fiecare dintre părți având dreptul să numească un număr egal de arbitri. Partea străină poate numi arbitri de cetățenie străină sau părțile pot conveni ca arbitrul unic ori supraarbitrul să fie cetățean al unui al treilea stat;

¹ G. Mihai, *Considerații privind reglementarea arbitrajului în Noul Cod de procedură civilă*, în C. Jud. nr. 9/2012, p. 530-534.

c) termenele stabilite pentru acceptarea însărcinării de arbitru sau supraarbitru, numirea supraarbitrului, termenul în care se poate cere recuzarea, intervalul dintre primirea citației și termenul de dezbateri și termenul în care se poate solicita completarea sau rectificarea hotărârii se dublează în cazul arbitrajului internațional;

d) dezbateri litigiului în fața tribunalului arbitral se face în limba stabilită prin convenția arbitrală sau, dacă nu s-a prevăzut nimic în legătură cu acest aspect ori nu a intervenit o înțelegere ulterioară, în limba contractului din care s-a născut litigiul ori într-o limbă de circulație internațională, stabilită de tribunalul arbitral.

Dacă o parte nu cunoaște limba în care se desfășoară dezbateri, la cererea și pe cheltuielile ei, tribunalul arbitral îi asigură serviciile unui traducător. Părțile însă pot participa la dezbateri cu traducătorul lor;

e) cu excepția situației în care părțile convin altfel, onorariile arbitrilor și cheltuielile de deplasare ale acestora se suportă de partea care i-a numit, iar în cazul arbitrului unic sau al supraarbitrului, aceste cheltuieli se suportă de părți în cote egale.

Normele prevăzute de Codul de procedură civilă, cu toate că reglementează aspecte procedurale, sunt norme materiale în accepțiunea dreptului internațional privat, în sensul că reglementează în mod direct raportul juridic vizat, fiind exclus orice conflict de legi.

Legiuitorul a considerat necesar să adopte o serie de schimbări, față de reglementarea anterioară, la nivelul conținutului și normării unor dispoziții clare, adecvate cerințelor practicii, în sensul consacării în recentul Cod a unor secțiuni aparte pentru instituțiile procesuale din materia arbitrajului.

Dacă în Codul de procedură civilă de la 1865 materia arbitrajului internațional a fost concentrată în Cartea a IV-a, Capitolul X, intitulat „*Arbitrajul internațional*”, respectiv Capitolul XI, „*Recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine*”, în Codul de procedură civilă din 2010, Titlul IV din Cartea a VII-a,

„Arbitrajul internațional și efectele hotărârilor arbitrale străine”, prezintă generos regulile după care se efectuează arbitrajul litigiilor cu element de extraneitate.

Încă la nivelul denumirii capitolului, reglementarea nouă aduce o schimbare pozitivă, deoarece nu se mai raportează strict la arbitrajul internațional, ci chiar din denumire se semnaleză corelația necesară cu procedura recunoașterii hotărârilor arbitrale străine și efectele acestora.

Actualul Cod de procedură civilă aduce noi dispoziții, completând anumite lipsuri ale actualei reglementări. Principiile stabilite de Cartea a IV-a („Despre arbitraj”) din Codul de procedură civilă nu sunt excluse de la aplicare în ipoteza arbitrajului internațional¹. Statutul regulilor de aplicare subsidiară este consacrat expres în art. 1.123 C. pr. civ.²

În Codul de procedură civilă în vigoare, în momentul de față, arbitrajul internațional este tratat separat, în cuprinsul Cărții a VII-a dedicate *procesului civil internațional*, într-un capitol distinct, *Procesul arbitral internațional*, alături de capitolul consacrat *efectelor hotărârilor arbitrale străine*. Vechiul Cod reglementa arbitrajul internațional și recunoașterea hotărârilor arbitrale în capitole separate, Capitolul X și Capitolul XI, în cadrul Cărții a IV-a.

Prezentul Cod de procedură civilă dedică arbitrajului internațional un titlu nou, integral, având o altă organizare (structură) normativă. Codul actual consacră o nouă abordare, mult mai complexă a arbitrajului internațional, acesta fiind tratat în 13 articole, față de cele 6 din Codul de procedură civilă precedent, mult mai bine structurate și delimitate.

Arbitrajul internațional și recunoașterea hotărârilor arbitrale străine nu sunt definite în niciunul dintre cele două acte normative esențiale, însă noua versiune a Codului expune cu claritate

¹ În condițiile stabilite de art. 1.114 C. pr. civ., dispozițiile Cărții a IV-a referitoare la numirea, revocarea, înlocuirea arbitrului, se aplică prin analogie.

² Subsidiaritatea respectivei aplicări este incidentă dacă părțile nu au stabilit direct, prin convenția arbitrală, sau indirect, prin încredințarea acestei stabiliri tribunalului arbitral.

termenii de procedură utilizați. Reglementarea curentă detaliază regimul juridic al arbitrajului internațional, care în Codul din 1865 se determină în mod restrictiv.

Noile dispoziții privind arbitrajul internațional păstrează ansamblul regulilor originare principale în materie, însă, spre deosebire de reglementarea din 1865, noul Cod nu încadrează arbitrajul internațional în Cartea a IV-a, ci în Titlul IV al Cărții a VII-a dedicată procesului civil internațional, coroborând prevederile arbitrale cu dispozițiile de drept comun referitoare la instituțiile principale ale procesului civil internațional (competența internațională a instanțelor, legea aplicabilă procesului civil internațional etc.), în scopul imprimării caracterului de internaționalitate.

Principiile stabilite de Cartea a IV-a („Despre arbitraj”) în Codul de procedură civilă contemporan nu sunt excluse de la aplicare în ipoteza arbitrajului internațional¹. Statutul de reguli de aplicare subsidiară este consacrat expres în art. 1.123 C. pr. civ.²

Potrivit concepției legiuitorului român, litigiul arbitral internațional este o variantă a procesului civil internațional. Din punctul de vedere al sistematizării legislative, s-a apreciat în doctrină că se imprimă reglementării litigiului arbitral internațional un caracter judiciar³.

În vechiul Cod, reglementarea consacră în Capitolul X *arbitrajul internațional* (în mod generalist) și în Capitolul XI *recunoașterea hotărârilor arbitrale străine*. În conținutul Capitolului X erau analizate aceleași teme, precum litigiul arbitral internațional, convenția arbitrală, legea aplicabilă, componența

¹ De exemplu, în condițiile stabilite de art. 1.114 C. pr. civ., dispozițiile Cărții a IV-a referitoare la numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor se aplică prin analogie.

² Subsidiaritatea respectivei aplicări este incidentă dacă părțile nu au stabilit direct, prin convenția arbitrală, și indirect, prin încredințarea acestei stabiliri tribunalului arbitral: secțiunile referitoare la procedura arbitrală, inclusiv constituirea tribunalului arbitral, sentința arbitrală, inclusiv aspectele referitoare la completarea, comunicarea și efectele acesteia.

³ R.B. Bobei, *Arbitrajul intern și internațional. Texte. Comentarii. Mentalități*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 235.

tribunalului arbitral, cetățenia arbitrilor, termenele arbitrajului, limba de desfășurare a procesului în arbitrajul internațional, regimul cheltuielilor arbitrale. Capitolul XI se referea la definirea hotărârii arbitrale, legea aplicabilă, punerea în executare a hotărârii arbitrale, forța probantă a hotărârii arbitrale.

Sunt evidențiate noutăți în materia efectelor hotărârilor arbitrale străine, adăugate reglementării vechi privitoare la procedura recunoașterii acestor hotărâri. În Codul de față, procedura în sine se modifică, față de normele anterioare. Fără a le putea semnala drept noutăți exclusive, se mențin în noul Cod de procedură civilă dispozițiile vechiului Cod privind principalele instituții din domeniul arbitrajului, arbitrabilitatea, convenția arbitrală, tribunalul arbitral, care au fost preluate, neputând fi imaginate rațiuni pentru care procedura arbitrală să se desfășoare în afara acestor repere analitice.

Cod de procedură civilă din 2010 vine cu noi dispoziții, în această materie, completând anumite lacune ale reglementării anterioare.

Legiuitorul Cărții a IV-a a Codului actual de procedură civilă a urmărit să realizeze autonomizarea arbitrajului față de instanțele judecătorești, prin restrângerea intervenției și lărgirea rolului arbitrilor și al instituțiilor permanente de arbitraj.

Autonomizarea arbitrajului constituie o tendință constantă, bine marcată în evoluția arbitrajului pe plan mondial.

În concepția Codului de procedură civilă anterior, arbitrajul internațional era definit în raport de caracterul de „internaționalitate” al litigiului arbitral. Conform art. 369 C. pr. civ., litigiul arbitral era calificat drept „arbitraj internațional” dacă s-a născut dintr-un raport de drept privat cu element de extraneitate¹.

Prezentul Cod de procedură civilă menține aceeași definiție pentru litigiul arbitral internațional, dar dispozițiile incidente nu sunt aplicabile decât dacă cel puțin una dintre părți nu avea la data

¹ Prin urmare, arbitrajul desfășurat în România este considerat internațional atunci când obiectul său constă în soluționarea unui litigiu care are cel puțin un element aflat fie în străinătate, fie sub incidența unei legi străine.